

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ 25:2 (2020), SS. 1-19.

Makale Gönderim Tarihi: 12.10.2020 Makale Kabul Tarihi: 20.12.2020

Araştırma Makalesi

HİRİSTİYAN DÜNYADA YENİDEN BİRLEŞME GİRİŞİMLERİ: ESKİ KATOLİK VE ANGLİKAN KİLİSESİ ARASINDA ORTAK KOMÜNYON

Osman ŞAHİN*
İskender OYMAK**

Özet

Hıristiyan dünyanın birliğini sağlamak amacıyla çeşitli kiliseler tarafından yürütülen ökümenik faaliyetler, özellikle 20. yüzyılda büyük bir ivme kazanmıştır. Bu çerçevede yapılan kiliseler arası diyalog faaliyetleri, inanç birliğini sağlamanın yanı sıra, misyonerlik, göç hareketleri ve farklı mezhepler arası evlilikler gibi pratik sorunlara çözüm bulma kaygılarıyla hız kazanmıştır. Günümüzde birçok kilise, ökümenik diyalogun önemini farkındadır. Ancak bu tür ökümenik faaliyetlerde nadiren başarılı sonuçlar alınabilmiştir. Eski Katolik Kiliseleri ile Anglikan Kilisesi arasında gerçekleştirilen ortak komünyon (intercommunion) anlaşması, tarihsel olarak farklı menşelere dayanan iki kilise arasında gerçekleştirilen ilk başarılı ökümenik kazanım olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmada önce ökümenizm ve ökümenik hareketler ile ilgili betimleyici bir değerlendirme yapılmıştır. Ardından Eski Katolik Kiliseleri ile Anglikan Kilisesi arasında gerçekleştirilen ortak komünyon anlaşması betimlenmiş ve tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eski Katolik, Anglikan, Ortak Komünyon, Ökümenizm, Bonn Anlaşması.

Atf: Şahin, Osman ve Oymak, İskender. "Hristiyan Dünyada Yeniden Birleşme Girişimleri: Eski Katolik ve Anglikan Kilisesi Arasında Ortak Komünyon", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25:2 (2020): 1-19.

* Öğrt. Gör., İnönü Üniversitesi, osman.sahin@inonu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-2959-241X.

** Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, ioymak@firat.edu.tr, Orcid: 0000-0002-7494-873X.

Reunification Attempts in the Christian World: Intercommunion Between Old Catholic and Anglican Church

Abstract

Ecumenical activities carried out by various churches in order to provide the unity of the Christian world gained a great momentum especially in the 20th century. Dialogue activities among different churches have increased with the concerns of finding solutions to practical problems in mission works, immigration and inter-sect marriages, as well as ensuring unity of belief. Many churches today are well aware of the importance of ecumenical dialogue. However, successful results have rarely been obtained in such ecumenical activities. The intercommunion agreement between the Old Catholic Churches and the Anglican Church can be considered as the first successful achievement between two churches with historically different origins. This study presents a descriptive evaluation of ecumenism and ecumenical movements. Subsequently the intercommunion agreement between the Old Catholic and Anglican Churches is described and discussed.

Key Words: Old Catholic, Anglican, Intercommunion, Ecumenism, Bonn Agreement.

Giriş

Eski Katolik Kiliseleri Utrecht Birliği, 1724 yılında Roma Katolik Kilisesi'nden ayrılan Hollanda Katolik Kilisesi ile 1870'de yapılan I. Vatikan Konsili'nin özellikle Yanılmazlık Doktrinine¹ karşı çıkanların kurduğu kiliselerden oluşmaktadır. Yanılmazlık dogmasına karşı çıkan hareketler, Almanya, İsviçre ve Avusturya'da Eski Katolik Kiliselerini kurmuştur. Bu kiliseler ile Hollanda Eski Katolik Kilisesi, 1889 yılında Utrecht Deklarasyonunu² imzalayarak bir çatı altında toplanmıştır. Eski Katolik Kiliseler, kendi içinde bağımsız milli kiliselerdir.³ Bu

¹ Yanılmazlık İlkesi ve I. Vatikan Konsili için bkz: Hasler, August Bernhard, How the Pope Became Infallible: Pius IX and the Politics of Persuasion, Doubleday, New York, 1981; Güngör, Ali İbra. "Papa'nın Yanılmazlığı Konusundaki Tartışmalar ve Katoliklerin Yaklaşımları." Dini Araştırmalar c. 12, s. 34, 2009: s. 7-26; Özalp, Mürsel, Papanın Yanılmazlığı Doktrini, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015.

² Utrecht Deklarasyonunun İngilizce metni için Bkz: The Declaration of Utrecht: http://www.utrechter-union.org/page/152/appendix:_the_declaration_of_utr, Erişim tarihi: 02.07.2020.

³ Neale, John M., A History of the So-Called Jansenist Church of Holland: With a Sketch of Its Earlier Annals, and Some Account of the Brothers of the Common Life, Henry and Parker, Oxford, 1958; Moss, Claude Beaufort, The Old Catholic Movement: Its Origins and History, Apocryphile Press, Berkeley, CA, 2005; Smit, Peter Ben, Old Catholic and Philippine Independent Ecclesiologies in History, Brill, Leiden, The Netherlands, 2011; Scarth, Alice M. E., The Story of the Old Catholic and Kindred Movements: Leading Up to a Union of National Independent Churches, Simpkin, Marshall and Company, London, 1883; Union of Utrecht of the Old Catholic Churches: <http://www.utrechter-union.org/page/24/history>, Erişim tarihi: 30.06.2020. Utrecht Birliğine üye olan kiliselerin tam listesi için bkz: http://www.utrechter-union.org/page/139/member_churches, Erişim tarihi: 26.02.2019.

kilise mensupları, Roma Katolik Kilisesi'nden ayrı ve farklı olduklarını belirtmek için "Eski" ifadesini kullanırlar. Onların iddiasına göre, Roma Katolik Kilisesi, özellikle I. Vatikan Konsili'nde yasalaştırdığı "Yanılmazlık" dogması ile yeni bir kilise ihdas etmiştir. "Eski" geleneği devam ettiren Eski Katolik Kiliseleri ise asıl Katoliklerdir.⁴ Hollanda Eski Katolik Kilisesi, bu ayrılış sürecinin en önemli aktörüdür. İlk olarak Hollanda Eski Katolik Kilisesi, Roma Katolik Kilisesi'nden ayrılmış ve daha sonra kurulan diğer kiliselerin piskopos takdisini yaparak, kurumsal yapılarını oluşturmalarına yardımcı olmuştur.⁵

Anglikan Kilisesi, 16. yüzyıl reform hareketlerinden sonra İngiltere'de, Roma Katolisizmi ile Kalvinizm arasında bir yol takip eden, özellikle II. Charles'ın 1660 reformları ile İngiltere Ulusal Kilisesi haline gelen bir kilisedir. Kral VIII. Henry'nin, boşanma ve yeniden evlenme isteğinin papa tarafından reddedilmesi ile başlayan birtakım gelişmelerden sonra, Roma Katolik Kilisesi'nden ayrılmıştır. Ancak, tüm Avrupa'yı etkisi altına alan Reformasyon hareketi ve Kraliyet ile Roma Kilisesi arasındaki güç mücadelesi, Anglikan Kilisesinin ayrılmasındaki en önemli etkenlerdir. Reformasyon, İngiltere'de daha çok politik bir karakterde ortaya çıkmıştır. Anglikan Kilisesi, milli vurgularıyla öne çıkan ulusal bir kilisedir.⁶

Anglikan Kilisesi ve Utrecht Birliği Eski Katolik Kiliseleri arasında, 1931 yılında Bonn'da gerçekleştirilen anlaşma ile ortak komünyon (intercommunion) sağlanmıştır. Latince "Communio" kelimesinden türeyen komünyon kavramı, "çoğa ait" anlamındadır. Terim olarak Evharistiya sakramenti ile ilişkilidir. Aynı ekmek-şarap ayinine katılan insanların oluşturduğu topluluğu ifade etmek için, mezhep, cemaat veya kilise anlamında da kullanılır. Komünyon, ökümenik çalışmalarda "inanç birliği" anlamındadır.⁷ Ortak komünyon ise, iki farklı komünyonun veya kilisenin, bir diğerini bağımsız ve katolik olarak kabul etmesi, farklı kiliselere mensup inananların aynı Evharistiya ayinine katılabilmesidir. "Ortak komünyon" ifadesi, 3. Dünya İnanç ve Düzen Konferansı'nda (3rd World Conference of Faith and Order, 1952) standartlaştırılan ökümenik terminolojiye uyumlu hale getirilmesi için, "tam komünyon" (full communion) ifadesi ile

⁴ Moss, s. 226.

⁵ Moss, s. 242.

⁶ Fisher, George Park, History of the Christian Church, C. Scribner's Sons, London, 1913, s. 346-48; Gündüz, Şinasi, Hıristiyanlık, İsam Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 2019, s. 142-147; Aydın, Mehmet, "Hıristiyanlık", Mezhepler ve Tarikatlar, DiA, İstanbul, 1998, c. 17, s. 356; Anglikan Kilisesi ile ilgili bkz: Markham, Ian S., ve ark., ed., The Wiley-Blackwell Companion to the Anglican Communion, Wiley-Blackwell, Oxford, 2013; Gibson, William, The Church of England, 1688-1832: Unity and Accord, Routledge, London, 2001.

⁷ Hellwig, Monica K. "Eucharist" Encyclopedia of Religion, Vol. 5, 2005, s. 2876-2878; Eroğlu, Ahmet Hikmet, Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi, Andaç Yayınları, Ankara, 2005, s. 49.

değiştirilmiştir. İfadenin anlam ve içeriğinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.⁸

Çalışmada ilk olarak ökümenizm ve Hıristiyan kilise tarihinde ökümenik hareketler ile ilgili betimleyici bir değerlendirme yapılacaktır. Akabinde Eski Katolik Kiliseleri ile Anglikan Kilisesi arasında gerçekleştirilen ortak komünyon anlaşması betimlenerek, süreç ve etkileri değerlendirilecektir.

1. Ökümenizm

Yunanca evren, kainat, alem ve oturlan yer anlamına gelen "ökümen" kelimesi, dini bir kavram olarak, Hıristiyanlığın yaşandığı bütün toprakları ifade eder.⁹ Hıristiyan literatürde bütün kiliseler tarafından kabul edilen konsilleri ifade etmek için bir sıfat olarak da kullanılan "ökümenik"¹⁰ kavramı, özellikle Ortodoks kiliseler tarafından "evrensel" anlamında kullanılır. Ortodoks Kiliseleri ve özellikle Fener Rum Patrikliği, "ökümen" ifadesini, katolik ifadesinin Roma Kilisesinde olduğu gibi Ortodoks dünyadaki karşılığı olarak, tüm Ortodoksların merkezi olduğunu ileri sürmek için kullanır.¹¹

Ökümenizm, Hıristiyanlıkta bütün İsa inananlarının birleşmesini hedefleyen akımdır. Hıristiyanlık çeşitli tarihlerde farklı kiliselere bölünmüş ve parçalanmıştır. Bu ayrılıkları gidermek ve Hıristiyanları tek bir kilise altında toplamak, birçok Hıristiyan kilise için önemli bir idealdir. Bu amaçla, çok daha eski tarihlerde birtakım girişimler olmuşsa da genel olarak Hıristiyan dünyada yeniden birleşmeyi hedefleyen ökümenik hareketin, 1910 tarihli Edinburgh Konferansı ile başladığı kabul edilir.¹² Farklı Kiliseler tarafından gerçekleştirilen ökümenik girişimler için temel dini referans, Yuhanna 17/20-23'de geçen "... hepsi bir olsunlar, ...ben onlarda, sen bende olmak üzere tam bir birlik içinde bulunsunlar..." ifadeleridir. Bu Kitab-ı Mukaddes referansının yanı sıra çok daha önemli pratik etkenler, ökümenik hareketin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

⁸ Relations with the Anglican Church: http://www.utrecht-union.org/page/294/relations_with_the_anglican_chur, Erişim tarihi: 09.07.2020; Methuen, Charlotte, "The Bonn Agreement and the Catholicization of Anglicanism: Anglicans and Old Catholics in the Lang Papers and the Douglas Papers 1920-1939." Internationale Kirchliche Zeitschrift 97.1, 2007, s. 1-22.

⁹ Meyendorff, John, The Orthodox Church, Light and Life, New York, 1966, s. 5.

¹⁰ Eroğlu, Ahmet Hikmet, "Ökümenik Hareketin Ortaya Çıkışı", Dinler Tarihi Araştırmaları Dergisi, Ankara 1998, c. 1, s. 223.

¹¹ Yıldırım, Münir, "Fener Patrikhanesi ve Ekümenizm: Dinler Tarihi Açısından bir Analiz", Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c. 15, s. 1, 2006, s. 482.

¹² Stanley, Brian, The World Missionary Conference, Edinburgh 1910, William B. Eerdmans Publishing, Grand Rapids, Michigan, 2009, s. 7-10; Gündüz, Şinasi. Din ve İnanç Sözlüğü. Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s. 384.

Ökümenik hareketin gelişmesindeki en önemli etkenlerden bir tanesi, misyonerlik faaliyetleri esnasında bazı bölgelerde birbirleri ile karşılaşan ve bazen çatışan kiliselerin içine düştüğü durumdur. Hıristiyanlar arasında, misyonerlik faaliyetlerinde alan kavgaları yaşamamak amacıyla ökümenik bir birliğin veya anlayışın kurulması gerektiği bilincine varılmıştır. Diğer önemli bir sebep ise, büyük nüfus hareketleri sonucu farklı coğrafyalara giden Hıristiyanların, dini ihtiyaçlarını karşılama noktasında hissedilen sıkıntılardır. Farklı Hıristiyan mezheplerine mensup insanların bir arada yaşamaları, gittikleri yerlerde dini hizmetlerden yararlanabilecekleri bir kiliselerinin bulunmaması, en azından bazı kiliseler arasında bu tür ökümenik arayışların gelişmesine zemin hazırlamıştır. Özellikle, evlilik gibi sosyal hayatta karşılaşılan sorunlara pratik çözümler bulmak için de ökümenik hareketler gerekli hale gelmiştir. İki farklı kilise mensubu arasında yapılan evliliklerde, nikahın hangi kilisede yapılacağı, doğan çocukların hangi kilisede vaftiz edileceği gibi uygulamaya yönelik sorunlar, ökümenizm anlayışının gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu iç etkenlerin yanı sıra, sekülerleşme, ateizm ve diğer dinlere karşı Hıristiyanlığın güçlü olma isteği de ökümenik hareketlerin gelişmesinde önemli etkenlerdir.¹³

Hıristiyanlık tarihinde, özellikle "Büyük Ayrılık" olarak ifade edilen 1054 Doğu-Batı ayrılığından sonra, yeniden birleşmeye yönelik pek çok ökümenik girişim olmuştur. Bu amaçla ilk olarak 1274 tarihli Lyon Konsili'nde yapılan girişim, bir sonuç vermemiştir. 1439-45 tarihlerinde gerçekleşen Ferrara-Floransa Konsili'nde, Doğu Kilisesi, Osmanlı tehdidi sebebiyle Roma Kilisesine karşı daha tavizkar olmuş ve onların isteklerini kabul etmiştir. Ancak bu konsilde alınan kararlar, daha önce Haçlı istilasının acı anılarını hala derinden hissedilen Ortodoks ruhbanlar ve cemaat tarafından kabul edilmemiştir. 1448 yılında İstanbul'da toplanan Ortodoks Kilisesi Sinodu, Ferrara-Floransa Konsili'nde alınan kararları iptal etmiştir.¹⁴

16. yüzyıldaki Protestan ayrılığı sonrasında "*...birliği sağlamak için ayrılıkların değil, benzerliklerin üzerinde durmak, imanın temel unsurları üzerinde anlaşmak*" gerektiğini ileri süren ünlü filozof Leibniz'in¹⁵ girişimleri de olumlu bir sonuç doğurmamıştır.¹⁶ Ancak, 1800'lü yıllarda yoğunlaşan misyonerlik

¹³ Eroğlu, Ökümenizm ve... s. 57-59.

¹⁴ Eroğlu, Ökümenizm ve..., s. 60-61.

¹⁵ Gottfried Wilhelm Leibniz, 1646-1716 yılları arasında yaşamış, ünlü bir filozof, matematikçi ve hukukçudur. Matematik alanında birçok icada öncülük etmiştir. Felsefede, optimizmi ile tanınır. Evrenin, Tanrı tarafından yaratılabilecek en iyi şekilde yaratıldığını ileri sürer. Rasyonalizmin 17. yüzyıldaki en önemli savunucularındandır. Bkz., Jolley, Nicholas, Leibniz, Routledge, New York, 2005.

¹⁶ Jordan, George Jefferis, The Reunion of the Churches: A Study of G. W. Leibniz and His Great Attempt, Constable, London, 1927, s. 210-45. Eroğlu, Ökümenizm ve..., s. 62-63.

faaliyetleri esnasında kiliseler arasında yaşanan sorunlar, ökümenik faaliyetlerin meyve vermesine imkan tanımıştır. Bu çerçevede ciddi başarılar elde etmiş olmasa da "İncil Toplumu ve Yabancılar", "Misyon Topluluğu" ve "Hıristiyan Birliği" gibi birtakım organizasyonlar gerçekleştirilmiştir. 1847 yılında "Evanjelik Birlik" kurulmuş, 1854 yılında Anglikanlar ile bazı Protestan toplulukları arasında, ilk uluslararası misyonerlik toplantısı düzenlenmiştir. 1910 tarihli Edinburgh Konferansı, ökümenik hareketin kurumsallaşmasının ilk somut örneği olmuştur. Bu konferansta kurulan "Devamlılık Komisyonunun" girişimleri sayesinde, 1920 yılında Cenevre'de "İman ve Kurtuluş" toplantısı, 1925'te Stockholm'de "Pratik Hıristiyanlık Konferansı" gerçekleştirilmiştir. Bu girişimlerin sonucunda, 1948'de Amsterdam'da "Dünya Kiliseler Birliği" (World Council of Churches) kurulmuştur. Bu birlik, çeşitli tarihlerde birçok uluslararası toplantı gerçekleştirmiştir. Birçok ökümenik girişime sıcak bakmayan Roma Katolik Kilisesi dahi, Dünya Kiliseler Birliği'nin 1961 tarihli Yeni-Delhi toplantısına 5 gözlemci ile katılmıştır.¹⁷

Bu genel girişimlerin yanı sıra, bazı kiliseler arasında da birtakım ökümenik birleşme faaliyetleri gerçekleşmiştir. 1889 tarihli Utrecht Deklarasyonu ile Hollanda Eski Katolik Kilisesi ile yeni kurulan Almanya, İsviçre ve Avusturya Eski Katolik Kiliseleri bir çatı altında birleşmiştir. Bu birleşme, muhtemelen nüfus olarak küçük kiliseler oldukları için çok dikkat çekmemiş; ancak ökümenik girişimlerin en başarılı örneklerinden biri olmuştur. Nitekim Eski Katoliklerin daha sonraki ökümenik faaliyetleri, bu alanda ne kadar başarılı olduklarının göstergesidir. Eski Katolik Kiliseleri günümüzde de Ortodoks, Protestan ve Katolik Kiliseler dahil birçok kilise ile ökümenik ilişki içerisinde.¹⁸ Eski Katolikler ile Anglikan Kilisesi arasındaki ortak komünyon anlaşması, farklı menşee dayanan kiliselerin ortaya koyduğu önemli bir ökümenik başarıdır.

2. Eski Katolikler ve Anglikan Kilisesi ile İlişkileri

Utrecht Birliği Eski Katolik Kiliseleri, 1889 Utrecht anlaşması ile kurulmuş olsa da bu kiliselerin ilki olan Hollanda Eski Katolik Kilisesi daha erken tarihlere dayanır. Katolik Karşı-Reform hareketinin bir sonucu olarak artan Ultramontanizm'e¹⁹ karşı Konsilyarizm'i²⁰ ve sinodal otonomiyi savunun

¹⁷ Eroğlu, Ökümenizm ve..., s. 64-73.

¹⁸ Eski Katolik Kiliselerinin ökümenik faaliyetleri için bkz: <http://www.utrechterunion.org/page/155/oecumenism>, Erişim tarihi: 17.07.2020.

¹⁹ Ultramontanizm, Katolik Kilisesinde ulusal ve yerel bağımsızlığa karşı Papanın yani "dağların ötesinde oturanın" otoritesini ve onun merkeziliğini savunan ve özellikle 17 ve 18. yüzyıllarda Gallikanizm ve Josephinizm gibi ulusal ve liberal hareketlere karşı gelişmiş bir ekoldür. Bkz: Gündüz, Şinasi, Din ve İnanç ..., s. 488.

²⁰ Konsilyarizm, genel konsillerin papadan daha üst bir otoriteye sahip olduğunu ve böyle bir konsilde gerek görüldüğü takdirde, konsilin papayı görevden alabileceğini ileri süren bir akımdır.

Hollanda Kilisesi ile Roma Katolik Kilisesi arasındaki ilişkiler zamanla bozulmuştur. Özellikle Hollanda'da yayılan Reform Kilisesine karşı ülkeye gelen Cizvitler, Papa-merkezci tutumları ile mücadele eden Utrecht (Hollanda) piskoposlarını, saldırılarının hedefine almışlardır. Fransa'da gelişen Jansenizm²¹ hareketi ile ilişkilendirilen Hollanda Katolik Kilisesinin piskopos atamaları, Cizvitlerin çabaları ile Roma Katolik Kilisesi tarafından sürekli bir şekilde reddedilmiştir. Piskopos atama ve takdis sorununu Hollanda üzerinden seyahat eden Katolik bir piskopos aracılığıyla çözen Hollanda Kilisesi, 1724 yılında resmen Roma Katolik Kilisesi'nden ayrılmıştır.²²

1870 tarihli I. Vatikan Konsili'nin, Papanın Yanılmazlığı ile ilgili kararına karşı çıkan ve Alman kilise tarihi Profesörü Ignaz von Döllinger'in liderliğinde gelişen yanılmazlık karşıtı hareket, Almanya ve İsviçre'de Roma Kilisesi'nden bağımsız Eski Katolik Kiliselerin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Bu hareketin en başından beri onlara yakın ilgi gösteren Hollanda Eski Katolik Kilisesi, bu kiliselerin kuruluşunda, onlar için piskopos takdis ayini yaparak yardım etmiştir. Bu şekilde başlayan yakın ilişkileri, 1889 yılında Utrecht Deklarasyonu ile kurulan Utrecht Birliği Eski Katolik Kiliseleri bünyesinde birleşmeleri ile neticelenmiştir.²³ Halihazırda Utrecht Birliğine bağlı kiliseler, uluslararası düzeyde piskoposları aracılığıyla bir araya gelmiş ulusal ve bağımsız kiliselerdir. Bunlar Hollanda, Almanya, İsviçre, Avusturya, Çek Cumhuriyeti Eski Katolik Kiliseleri ve Polonya Katolik Kilisesi ile Uluslararası Piskoposlar Konsili'ne (IBC) bağlı kiliselerden oluşmaktadır. Utrecht Başpiskoposunun sadece şeref üstünlüğü vardır. Yönetimsel ve idari anlamda herhangi bir yetki üstünlüğü bulunmamaktadır.

Eski Katolik Kiliselerin ilki olan Hollanda Eski Katolik Kilisesi ile Anglikan Kilisesi arasında, I. Vatikan Konsili öncesinde kayda değer herhangi bir ilişki gerçekleşmemiştir. Katolik İspanya ile Hollanda Eyaletleri arasındaki 16-17. yüzyıl

Detaylı bilgi için bkz: Burns, James Henderson, Izbicki, T. M., Conciliarism and Papalism, Cambridge University Press, Cambridge, 1997.

²¹ Jansenizm, insanların doğal ya da doğaüstü bir determinizmin kurbanı olarak, Tanrı'nın lütfu olmadan kurtuluşa ulaşamayacağını ileri süren bir akımdır. Daha çok 17 ve 18. yüzyıllarda Fransa'da ortaya çıkıp gelişen akım, Roma Katolik Kilisesi tarafından heretik olmakla suçlanmıştır. Gündüz, Din ve İnanç..., s. 262.

²² Hollanda Eski Katolik Kilisesinin tarihi için bkz: Neale, John M., A History of the So-called Jansenist Church of Holland: With a Sketch of Its Earlier Annals, and Some Account of the Brothers of the Common Life, Henry and Parker, Oxford, 1858.

²³ Utrecht Birliği Eski Katolik Kiliselerin tarihi için bkz: Moss, Claude Beaufort. The Old Catholic Movement: Its Origins and History. Apocryphile Press, Berkeley, CA, 2005; Visser, Jan, "The Old Catholic Churches of the Union of Utrecht", International Journal for the Study of the Christian Church, 3.1, 2003, s. 68-84; Utrecht Birliği Eski Katolik Kiliseleri: <http://www.utrechter-union.org/page/24/history>, Erişim tarihi: 03.07.2020.

gerilimlerinde İngiltere çoğunlukla Hollandalıları desteklemiş olsa da²⁴, Hollanda Eski Katolik Kilisesi, o tarihlerde henüz Anglikan Kilisesinin piskoposluk silsilesinin apostolikliğini²⁵ ve geçerliliğini kabul etmediği için, iki Kilise arasındaki ilişkiler açısından olumlu bir gelişme yaşanmamıştır. Anglikanlar ile Eski Katolikler arasındaki ilişkiler, daha çok I. Vatikan Konsili sonrasında Eski Katoliklerin ikinci dalga hareketinin Almanya’da başlamasıyla gelişme sağlamıştır.

Anglikanlar ile Eski Katoliklerin ortak komünyon ile sonuçlanan ilişkilerinin başlangıcında her iki kilisenin daha önceki ökümenik faaliyetlerinden kaynaklanan bir tecrübelerinin olması, şüphesiz önemli bir etken olmuştur. Eski Katolik Kiliseleri, daha önce de ifade edildiği gibi, Hollanda Eski Katolikleri ile Almanca konuşan yanılmazlık karşıtı grupların 1889 Utrecht Deklarasyonu ile birleşme tecrübesini yaşamıştır. Anglikanlar ise 19. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen Lambeth Konferansları ile Anglikan Komünyonunu²⁶ oluştururken benzeri bir yeniden birleşme tecrübesi yaşamıştır. Bununla birlikte, özellikle Papa XII. Leo’nun 1896 tarihli “Apostolicae Curae” isimli fermanıyla (bullası)²⁷, Anglikan piskoposluk silsilesinin geçersizliğini ilan etmesi, Anglikanlarda kendi apostolik silsilelerinin geçerliliğini teyit etme konusunda daha güçlü bir arayış içine girmelerine sebep olmuştur.²⁸ Anglikan cephesinden bakıldığında Roma’nın apostolik silsilesini kabul ettiği Eski Katolik Kiliseleri ile girilecek bir diyalog faaliyeti, kendi apostolik silsilesinin üzerindeki şüpheyi kaldıracak, ya da en azından kabul edilebilirliğini güçlendirecek bir girişimdir. Anglikanların Eski Katolikler ile girdikleri bu ilişkilerde, piskoposluk silsilesini teyit ettirme ihtiyacı önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur. Var oldukları bütün ülkelerde oldukça

²⁴ Arblaster, Paul, A History of the Low Countries, Macmillan International Higher Education, 2019, s. 120-22.

²⁵ Apostolik silsile, Hristiyanlıkta piskoposların, doğrudan İsa Mesih’in havarilerinden herhangi bir kopukluk gerçekleşmeden tevarüs eden silsileyi temsil ettiklerini ifade eden öğretilerdir. Bu öğretiye göre piskoposlar, doğrudan havariler tarafından kendilerine kadar tevarüs eden bazı özel yetkilere sahiptir. Bu yetkiler kilise üyelerine confirmasyon yapmak, rahip takdisi yapmak, diğer piskoposları kutsamak ve diyakozluk bölgelerindeki kiliseye ve ruhbanlara liderlik etmektir. “Apostolic succession”, Encyclopædia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/apostolic-succession>, Erişim Tarihi: 20.02.2020.

²⁶ Anglikan Komünyonu, dünyanın her yerinden 46 farklı Kilisenin oluşturduğu bir birliktir. Detaylı bilgi için bkz: Anglican Communion: <http://www.anglicancommunion.org/>, Erişim tarihi: 22.07.2020.

²⁷ Apostolicae Curae: https://www.newadvent.org/library/docs_le13ac.htm; Erişim tarihi: 09.07.2020. Bu ferman ile ilgili Anglikan cephenin eleştirileri için bkz: <http://www.anglican catholic.org/critique-of-apostolicae-curae>, Erişim tarihi: 09.07.2020.

²⁸ Methuen, s. 2.

küçük azınlık gruplardan oluşan Eski Katolikler için, diğer kiliseler ile ilişki içinde olmak, kuruldukları andan itibaren önemli bir gündem maddesi olmuştur.

Almanca konuşan Eski Katolikler ile Anglikanlar arasındaki ilişkiler, I. Vatikan Konsili'nin hemen sonrasında, Almanya'da Yanılmazlık Dogması karşıtı hareketin başlangıcına kadar götürülebilir. Anglikanlar, Roma Katolik Kilisesinin evrensel otoritesine karşı duran Eski Katolikler ile Hıristiyanlığın ilk bin yıldaki antik geleneğine yaptıkları vurguda benzer olduklarını görmüşlerdir. Eski Katoliklerin gerek Yanılmazlık Dogmasına karşı olmaları gerek Büyük Ayrılık öncesi Hıristiyanlığa yaptıkları vurgu, Anglikan ruhbanların "Yanılmazlık Dogması"na karşı başlayan Eski Katolik Hareketine sempati duymalarına sebep olmuştur. Eski Katolikler, Anglikanların bu ilgisini memnuniyetle karşılamış ve ilk Eski Katolik toplantısı olan 1871 tarihli Münih Kongresine, Anglikanları davet etmişlerdir. Anglikanlar, bu toplantıya piskoposlarının gönderdikleri iyi dilek mektuplarıyla ve yüksek rütbeli temsilcilerle katılmıştır.²⁹

1871 tarihli Münih Kongresinde, bütün Hıristiyanların birleşmesi yönündeki ökümenik arzularını ifade eden Eski Katolikler, bu arzularını 1872 tarihli Köln Kongresinde "Birleşme Komisyonunu" (Union Commission) kurarak hayata geçirmiştir. Birleşme Komisyonu, ökümenik çalışmalara başlamış ve ilk olarak, Anglikan ve Ortodoks misafirlerin huzurunda, yeniden birleşme müzakerelerinde temel alınacak şu prensipleri belirlemiştir: "İlk dönem kilisenin iman ikrarı, en yüksek otorite olarak kutsal metinlerin kabul edilmesi, Mesih'in ilahiliğinin ve kilisenin onun tarafından kurulduğunun tanınması".³⁰

Takip eden 1873 Konstanz toplantısında, Anglikan ve Ortodoks Kiliseler ile ilişkiler için ayrı komisyonlar oluşturulmuştur. Eski Katolik Kiliselerinin tarihinde müstesna bir yere sahip olan Prof. Dr. Ignaz Von Döllinger³¹, Anglikanlar ile ilgili komisyonun ilk başkanı olmuştur. Döllinger'in bu komisyondaki rolü oldukça önemlidir. Ünlü bir kilise tarihçisi olarak saygın bir konumda olan Döllinger, 1874-1875 tarihlerinde Bonn Birleşme Konferanslarını (Bonn Union Conferences) organize etmiştir. İlk konferansın davetiye metninde, Büyük Ayrılıktan önceki iman ikrarının esas alınacağı ve konferansın amacının,

²⁹ Van Dusen, Duncan. "The Relations Between the Anglican and Old Catholic Churches", Historical Magazine of the Protestant Episcopal Church 27.3, 1958, s. 202-3; Relation with the Anglican Church: https://www.utrechter-union.org/pagina/294/relations_with_the_anglican_chur, Erişim tarihi: 03.05.2020.

³⁰ Relation with the Anglican Church: https://www.utrechter-union.org/pagina/294/relations_with_the_anglican_church, Erişim tarihi: 03.05.2020.

³¹ Döllinger için bkz: Howard, Thomas Albert, The Pope and the Professor: Pius IX, Ignaz von Döllinger, and the Quandary of the Modern Age, Oxford University Press, Oxford, 2017.

kiliseler arasında ortak komünyon oluşturmak olduğu ifade edilmiştir. Bu konferanslar, 19. yüzyılın en önemli ökümenik müzakereleridir.³²

1874 tarihli Bonn Konferansında, çoğunlukla Döllinger'in düzenlediği 14 maddeden oluşan tez kabul edilmiştir. Anglikan piskoposluk silsilesinin geçerliliği sorunu gündeme gelmiş ancak bu konuda bir karar alınamamıştır. Döllinger ve Alman Eski Katolik Kilisesi piskoposu Joseph Hubert Reinkens açısından bir sorun teşkil etmese de konferanstaki Ortodoks katılımcılar bu konuda isteksiz davranmıştır. Konferansta kabul edilen tezler özetle şöyledir:³³

1- Eski Ahitteki apokrif ve deuterokanonik kitaplar, İbrani kanonundaki kitaplar ile eşit derecede kanonik değildir.

2-Kitab-ı Mukaddesin herhangi bir çevirisinin, orijinal metinden daha üstün bir otoriteye sahip olduğunu kimse iddia edemez.

3-Kitab-ı Mukaddesin yerel dillerde okunması, hukuksal olarak yasaklanamaz.

4- Litürjinin insanların anladığı bir dilde olması, daha uygun ve kilisenin ruhuyla uyum içindedir.

5- İnsanın Tanrı huzurunda temize çıkmasının yolu ve şartı sevgisiz iman değil, sevgi ile işleyen İmandır.

6- Kurtuluş, "liyakat" ile elde edilemez, çünkü Tanrı'nın söz verdiği sonsuz değerdeki kurtuluş ile insan amelinin sınırlı değeri arasında bir eşitlik olamaz.

7- "Azizlerden taşan erdem ve fazilet, kilise liderleri aracılığıyla başkalarına veya kişilerin işledikleri iyi ameller vasıtasıyla kendilerine aktarılabilir" şeklinde özetlenebilecek "opera supererogationis" ve "thesaurus meritorium sanctorum" doktrinleri savunulamazdır.

8- Sakramentlerin sayısı, ilk olarak 12. yüzyılda yedi tane olarak tespit edilmiş ve daha sonra kilisenin genel öğretisine dahil olmuştur. Bu, ilk çağlardan veya havarilerden gelen bir geleneğin sonucu değil, teolojik spekülasyonun sonucudur. Vaftiz ve Evhariştiya en temel sakramentlerdir (principalia, praecipua, eximia salutis nostrae sacramenta).

9- İmanın birincil kuralı Kitab-ı Mukaddes olmakla birlikte, kısmen sözlü, kısmen yazılı bir şekilde kesintiye uğramadan nakledilen Mesih ve havarileri tarafından aktarılan doktrin, bütün Hıristiyan nesiller için otoriter bir öğretidir.

³² Moss, s. 260; Van Dusen, s. 202; Relation with the Anglican Church: https://www.utrechterunion.org/pagina/294/relations_with_the_anglican_chur, Erişim tarihi: 03.05.2020.

³³ Moss, 263-64; The Fourteen Theses of the Old Catholic Union Conference at Bonn: <https://www.occus.org/The%20Fourteen%20Theses%20of%20the%20Old%20Catholic%20Union%20Conference%20at%20Bonn.pdf>; Relation with the Anglican Church: https://www.utrechterunion.org/pagina/294/relations_with_the_anglican_chur, Erişim tarihi: 03.05.2020.

kaynağıdır. Bu gelenek kısmen, ilksel Kilise ile tarihsel süreklilik içinde olan büyük eklesiyastik kurumların bünyesinde bulunmakta, kısmen de bütün yüzyıllar içinde yazılan belgelerden bilimsel metotlar ile toplanmaktadır. İngiltere Kilisesi ve ondan neşet eden diğer kiliseler, episkopal silsileyi bozulmamış bir şekilde devam ettirmiştir.

10- Kutsal Bakire Meryem'in günahsız rahme düştüğü şeklindeki (Günahsız Meryem İnanıcı/Immaculate Conception) Roma Katolik Kilisesi doktrini, ilk 13 yüzyılın geleneğine terstir. Bu geleneğe göre, sadece Mesih günahsız bir şekilde rahme düşmüştür.

11- İlksel Kiliseden intikal eden rahip veya cemaat huzurunda günah itirafında bulunma uygulaması, kilise bünyesinde korunmalı ve suiistimallerden arındırılmalıdır.

12- Sadece kilise tarafından verilen cezalar için Endüljanslar verilebilir.

13- Ölümler için İsa Mesih'ten ihsan dilemek, ilksel Kiliseden intikal etmiştir ve kilise uhdesinde korunmalıdır.

14- Kilisedeki Evharistiya kutlaması, Mesih tarafından çarmıhta bir kez ve sürekli olarak bütün inananlar için yapılan kurbanın, devam eden bir tekrar veya yenilenmesi değildir. Bu uygulamanın kurban olma özelliği şöyledir: Evharistiya, Mesih'in kendini feda etmesinin daimi bir anısıdır, Mesih tarafından yeryüzünde yapılan kurbanın (oblation) temsili ve sunumudur. Bu kurban, İbranilere Mektup, 9. 11. 12'de belirtildiği gibi cennette Mesih tarafından sürekli olarak temsil edilmektedir, "Mesih ... şimdi bizim için Tanrı'nın önünden görünmek üzere asıl göğe girdi" (İbranilere Mektup, 9. 24). Bunlara göre, Evharistiyanın özelliği, Mesih'in kendini feda etmesi (kurbanı) ile ilişkili olmasındadır. Bununla birlikte, Hıristiyan imanlıların İsa'nın kanı ve bedenini alarak birbirleri ile komünyon haline geldikleri kutsal bir törendir (Korintlilere 1. Mektup, 10.17).

Anglikan piskoposların da katıldığı bu konferansta Alman ve İsviçre Eski Katolikleri ile Anglikanlar arasında ortak komünyon kararı alınmıştır. Bu karara binaen İsviçre Eski Katolik Kilisesi 1879, Almanya Eski Katolik Kilisesi ise 1883 yılında yerel sinodlarında aldıkları kararlar ile Anglikan Kilisesi mensuplarının, Eski Katolik Kilisesi altarlarında ayine katılmalarına resmen onay vermiştir. Anglikan Kilisesi ise çok daha ileri bir tarihte, 1888 Lambeth Konferansında, bu ortak komünyon kararına yarı resmi bir şekilde ve bir şartla onay vermiştir. Bu şart, komünyona kabul edilecek Eski Katoliklerin, Anglikan Kilisesince uygun görülmeyen bir evlilik yapmamış olmasıdır. Lambeth Konferansı bir sinod olmadığı için, bu karar Anglikanlar için resmi ve bağlayıcı olmamıştır. Ayrıca, daha sonra 1889 tarihinde Utrecht Birliği Eski Katolik Kiliseleri kurulunca, Almanya ve İsviçre Eski Katolik Kiliselerinin bu kararı bir bütün olarak Utrecht

Birliği Kiliseleri için geçerli sayılmamıştır. Zira Hollanda Eski Katolik Kilisesi, Bonn Konferansına katılmamış ve henüz o tarihte Anglikan Kilisesi piskoposluk silsilesinin geçerliliğini kabul etmemiştir. Anglikan Kilisesinin resmi organlarınca da onaylanmayan bu ortak komünyon kararı, gerçek anlamda yürürlüğe girmemiştir. Almanya ve İsviçre Eski Katoliklerinin Anglikanları ortak komünyona kabul etmelerinin ardında, hareketin liderlerinden Döllinger'in Hıristiyan dünyada yeniden birleşme arzusu, Eski Katoliklerin azınlıkta olmaları ve içinde buldukları bu zayıf durumdan ökümenik girişimler ile kurtulma arzuları önemli bir rol oynamıştır.³⁴ Bu komünyon girişimi, her ne kadar gerçek anlamda yürürlüğe girmese de Anglikan ve Eski Katolik Kiliselerin birbirlerine yakınlaşmalarına imkan tanımıştır.

Anglikan Kilisesinin 1888 tarihli Lambeth Konferansı, Protestan Episkopal Kilisesi tarafından 1886 tarihli Chicago Kongresinde ilan edilen dört ilkeyi adapte ederek ilan etmiştir. Bu ilkeler Anglikan Kilisesinin yeniden birleşme ile ilgili pozisyonunu belirleyen temel kabullerdir. Anglikan Kilisesinin diğer kiliseler ile birleşmesi ancak bu ilkeler doğrultusunda gerçekleşebilir. Anglikan Kilisesinin adaptasyonu sonrasında "Lambeth Quadrilateral" şeklinde tanımlanan bu dört ilke şunlardır: "İmanın kuralı olarak kutsal metinler, havariler ve İznik kredoları, Vaftiz ve Evharistiya sakramentleri ve tarihi episkoposluk".³⁵

İki kilise arasındaki ilişkilerde önemli sayılabilecek diğer bir adım, Anglikan Kilisesi ile Utrecht Kilisesinin ortak değeri olan Aziz Willibrord³⁶ isminden hareketle kurulan bir topluluktur. 1908 yılında kurulan Aziz Willibrord Topluluğu (The Society of St. Willibrord) iki kilise arasındaki diyalog ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Topluluğun başkanlığını her iki kiliseden birer temsilci yürütmüştür. İlk başkanlar Anglikan Kilisesi'nden Gibraltar Piskoposu ve Hollanda Kilisesi'nden Haarlem Piskoposu olmuştur. Topluluğun, Birinci Dünya Savaşının başlangıcına kadar yürüttüğü faaliyetlerde önemli bir gelişme

³⁴ Relation with the Anglican Church: https://www.utrechter-union.org/pagina/294/relation_with_the_anglican_chur, Erişim tarihi: 03.05.2020; Van Dusen, 202-5

³⁵ Lambeth Quadrilateral, Encyclopaedia Britannica: <https://www.britannica.com/topic/Lambeth-Quadrilateral>, Erişim tarihi: 03.05.2020; Relation with the Anglican Church: https://www.utrechter-union.org/pagina/294/relation_with_the_anglican_chur, Erişim tarihi: 03.05.2020.

³⁶ Aziz Willibrord, İngiltere'den Hollanda'ya giderek orada ilk başarılı misyon faaliyetini gerçekleştirmiş ve Hollanda Kilisesini kurmuştur. Benediktin Tarikatı üyesi olan misyoner, Hollandalıların Havarisi olarak bilinir. 7 ve 8. yüzyıllarda yaşayan misyoner, Hollanda'nın Utrecht kentinde, ülkedeki ilk kiliseyi kurmuştur. 695 yılında Papa I. Sergius tarafından Hollanda Piskoposu olarak takdis edilmiştir. 739 yılında Lüksemburg'da vefat etmiştir. Mersman, Francis, "St. Willibrord", The Catholic Encyclopedia, Vol. 15, Robert Appleton Company, New York, 1912; <https://www.newadvent.org/cathen/15645a.htm>, Erişim tarihi: 01.01.2020.

kaydedilememiştir. Savaş bittikten sonra tekrar faaliyetlerine başlayan Aziz Willibrord Topluluğu, halen birçok ülkede faaliyetlerine devam etmektedir.³⁷

Hollanda Eski Katolik Kilisesi, 2 Haziran 1925 tarihinde, Eski Katolik Kiliseler ile Anglikan Kilisesi arasındaki ilişkilerde önemli bir sorun olan Anglikan Kilisesinin piskoposluk silsilesi ile ilgili yeni bir karar almış ve Anglikan piskoposluk silsilesinin geçerli ve episkopal olduğunu onaylamıştır.³⁸ Diğer Eski Katolik Kiliselerin daha önceki tarihlerde Anglikan Kilisesi ile yaptıkları komünyon anlaşmasında kabul ettikleri Anglikan piskoposluk silsilesinin geçerliliği meselesi, Hollanda Eski Katolik Kilisesi tarafından kabul edilmediği için ilişkilerde somut adımlar atılamamıştı. Hollanda Eski Katolik Kilisesinin bu kararını takiben, diğer Eski Katolik Kiliseler de aynı yıl içinde daha önceki onaylarını yenilemiştir. Eski Katolik Kiliseleri tarafında gerçekleştirilen bu gelişmeye karşılık Anglikan Kilisesi, bundan beş yıl sonra, 1930 Lambeth Konferansı'nda, Eski Katolik Kiliseleri ile birleşme arzusunu teyit etmiştir.³⁹ Karşılıklı verilen bu olumlu sinyaller, Bonn Anlaşmasına giden yolu açmıştır.

3. Bonn Ortak Komünyon Anlaşması

Anglikan Kilisesi, 1930 tarihli 7. Lambeth Konferansında Eski Katolik Kiliseleri ile birleşme olasılığını değerlendirmiştir. Bu sebeple toplantıya Eski Katolik Kilisesi'nden resmi olarak ilk kez bir delegasyon katılmıştır. Bu konferansta alınan kararlar bir sonraki yıl gerçekleşen Bonn Anlaşmasına giden yolu açmıştır. Bu kararlar özetle şöyledir:

(1) Konferans, Anglikan Komünyonu ile Eski Katolik Kiliseleri arasında daha yakın ilişkiler geliştirmek amacı ile konferansa katılan Utrecht Başpiskoposuna ve beraberindeki Eski Katolik Piskoposlara gönülden teşekkür eder.

(2) Konferans, her iki Kiliseyi aralarındaki ortak ve farklı hususları tartışmak için oluşturulacak olan bir Doktrin Komisyonuna temsilci göndermeye davet eder.

(3) Konferans, Utrecht Deklarasyonu metninde, İngiltere Kilisesi öğretisi ile uyumsuz herhangi bir hususun olmadığını kabul eder.⁴⁰

³⁷ Van Dusen, 205-6; Relation with the Anglican Church: https://www.utrechter-union.org/pagina/294/relations_with_the_anglican_chur, Erişim tarihi: 03.05.2020.

³⁸ Küry, Urs, Die Altkatholische Kirche: Ihre Geschichte, Ihre Lehre, Ihr Anliegen, Walter de Gruyter GmbH & Co KG, Stuttgart, 1966, s. 468.

³⁹ Van Dusen, 206; Relation with the Anglican Church: https://www.utrechter-union.org/pagina/294/relations_with_the_anglican_church, Erişim tarihi: 03.05.2020.

⁴⁰ Moss, s. 340-42.

Anglikan ve Eski Katolik Komisyonlar 1931 yılında Bonn'da toplanmıştır. Sadece bir gün süren konferansta, Utrecht Birliği Eski Katolik Kiliseleri ile Anglikan Kilisesi arasında ortak komünyonu sağlayan Bonn Anlaşmasını imzalamıştır. Anlaşmanın kararları özetle şöyledir:⁴¹

(1) Her iki Komünyon (Kilise), diğerinin katolikliğini ve bağımsızlığını kabul eder ve kendi katolikliğini ve bağımsızlığını devam ettirir.

(2) Her iki Komünyon, diğer Komünyon üyelerinin kendi kiliselerinde sakramentlerin ifasına katılmasını kabul eder.

(3) Ortak-Komünyon (intercommunion), bir Komünyonun diğerinin bütün doktrinel fikirlerini, sakramental dindarlıklarını veya litürjik uygulamalarını kabul etmesini gerektirmez, ancak her bir Komünyonun, diğerinin Hıristiyan imanının ana temellerine sahip olduğuna inandığını ifade eder.

7 Eylül 1931 tarihinde Uluslararası Eski Katolik Piskoposları Konferansı, 20-21 Ocak 1932 tarihlerinde ise Canterbury ve York Meclisleri, söz konusu ortak komünyon kararını onamıştır. Takip eden yıllarda bütün diğer Anglikan vilayetler, İngiltere Kilisesinin onayına katılmıştır.⁴²

Ortak komünyonun kiliseler arasında ortak "piskopos takdis ayini" yapılmasına imkan tanınması, Anglikanlar için özel bir anlam ifade etmiştir. Eski Katolik Kilisesi'nden Haarlem piskoposunun, 1932 yılında Anglikan yardımcıları ile birlikte Anglikan bir piskopos takdisi gerçekleştirmesi, Anglikanların bu amacına hizmet etmiştir. Onlara göre bu takdis ayini, en katı Roma Katoliklerini dahi, Anglikan apostolik silsilesinin geçerliliğini kabul etmeye zorlayacaktır.⁴³

İkinci dünya Savaşı esnasında Anglikanlar ile Eski Katolikler arasındaki ilişkiler kesilmişse de 1950'lerde yeniden başlamıştır. Eski Katolik Kiliseleri, 1965 yılında bu anlaşmayı İspanya Episkopal Reform Kilisesi, Filipin Bağımsız Kilisesi ve Portekiz Lusitania Katolik Apostolik Evanjelik Kiliselerini kapsayacak şekilde genişletmiştir. Teolojik temelde bir uyum sağlayan Bonn Anlaşması, pratikte çeşitli zorluklar ve sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Bu sıkıntıları gidermek ve ilişkileri daha da ilerletmek amacıyla, 1957-93 yılları arasında Anglikanlar ile Eski Katolikler arasında Teoloji Konferansları düzenlenmiştir. İki komünyon arasında koordinasyonu sağlamak için, 1998 yılında "Uluslararası Anglikan-Eski Katolik Koordinasyon Konsili" kurulmuştur. İki Kilise arasındaki ilişkiler, bu koordinasyon

⁴¹ Moss, s. 348; Relation with the Anglican Church: https://www.utrechter-union.org/pagina/294/reasons_with_the_anglican_chur, Erişim tarihi: 03.05.2020; Van Dusen, s. 207.

⁴² Relations with the Anglican Church: https://www.utrechter-union.org/pagina/294/reasons_with_the_anglican_chur, Erişim tarihi: 03.05.2020

⁴³ Methuen, s. 16-17.

konsilinin çalışmaları ve Avrupa Eski Katolik ve Anglikan piskoposlarının yıllık toplantılarında değerlendirilmektedir.⁴⁴

Ortak komünyon ile birlikte, Anglikan Kilisesinin olduğu yerlerde Eski Katolik, Eski Katolik Kilisesinin olduğu yerlerde Anglikan Kilisesinin kurulması gereksiz görülmüştür. Ancak, bu karardan önce kurulmuş Avrupa'nın çeşitli bölgelerindeki dört piskoposluk bölgesinde iki kilise çakışmaktadır. Bu durum henüz çözülmeyi bekleyen bir sorundur. Yine de iki kilise arasındaki ortak komünyon, pratik şekillerde gerçekleşmektedir. Episkopal seviyede bir kilisenin piskoposları diğer kilisenin piskopos takdis ve atama ayinlerine ve confirmasyon ayinlerine katılmaktadır. Piskoposlar, ortak danışma toplantıları gerçekleştirmektedir. Yerel düzeyde rahipler arasında yardımlaşma, örneğin aciliyet arz eden durumlarda bir rahibin diğer kilisedeki rahip yerine gerekli hizmetleri sunması gibi pratik çözümler gerçekleşmektedir. Bazı bölgelerde kilise binaları ortak kullanılmakta ve ortak etkinlikler gerçekleştirilmektedir.⁴⁵

Sonuç

Hıristiyanlık, günümüzde oldukça parçalanmış bir görünüm arz etmektedir. Bununla birlikte, özellikle son iki yüzyılda, çeşitli kiliseler ve gruplar arasında birtakım ökümenik faaliyetler önemli artış göstermiştir. Hıristiyanlar, kilise bazında bağımsızlıklarını ve özerkliklerini korumakla birlikte, gerek Yuhanna 17/20-23'deki "... hepsi bir olsunlar, ...ben onlarda, sen bende olmak üzere tam bir birlik içinde bulunsunlar" şeklindeki Kitab-ı Mukaddes çağrısına binaen, gerekse misyonerlik, göç hareketleri ve farklı kilise mensupları arasında gerçekleşen evlilikler gibi, daha dünyevi sorunlara pratik çözümler bulmak için, bu tür ökümenik diyalog faaliyetlerine önem vermektedirler. Bunun yanı sıra farklı dinlere, ateizm ve deizm gibi akımlara karşı, Hıristiyan mesajının parçalanmış imajını düzeltme amacına da hizmet eden bu diyalog faaliyetleri, birçok kilise tarafından önemsenmektedir. Ökümenik hareketlerin yukarıda bahsettiğimiz kendi iç sebeplerinin yanı sıra, bazı dış etkenlerin bu girişimlerdeki katkısı da oldukça önemlidir. Rönesans, sekülerleşme, pozitivism, sanayi devrimi ve hümanizm gibi gelişmeler, dini kurumların ve genel anlamda dinin imajını zayıflatmış ve bu durum kiliselerin birbirlerine yaklaşmalarını gerekli bir hale getirmiştir. Ancak, yeniden birleşme veya en azından bir diğerini katolik ve ortodoks kabul etme girişimleri, 19. yüzyıla kadar ciddi bir sonuç vermemiştir.

⁴⁴ Relations with the Anglican Church: https://www.utrechter-union.org/pagina/294/relations_with_the_anglican_chur, Erişim tarihi: 03.05.2020.

⁴⁵ Relations with the Anglican Church: https://www.utrechter-union.org/pagina/294/relations_with_the_anglican_chur, Erişim tarihi: 03.05.2020

Son iki yüzyılda kiliseler arasındaki bu tür ökümenik faaliyetlerde bir artış görülmektedir. Girişimlerdeki bu artış ile birlikte, birtakım olumlu sonuçlar da elde edilmektedir.

Eski Katolik–Anglikan Ortak Komünyon Anlaşması, iki farklı kilisenin bağımsızlığını koruyarak gerçekleştirdikleri bir ökümenik faaliyet olduğu için, Hıristiyanlık tarihi içinde ayrı bir öneme sahiptir. Hıristiyanlık tarihinde ilksel ve önemli bir gelişme olarak kayda geçen bu olay, daha sonraki birleşme ve benzeri girişimler için, Moss'un ifade ettiği şekilde "Dogmatik Uyum, Karşılıklı Tanıma ve Bağımsız Kooperasyon" prensipleri ile referans çerçevesini belirlemiştir. Daha önce sorun edilen birçok hususun göz ardı edilmesi ve sadece dogmatik inanç esaslarında uyumun yeterli görülmesi, bu tür girişimleri başarılı kılmaktadır. Bununla birlikte, Eski Katolik ve Anglikan Kiliseleri özelindeki "ortak komünyon anlaşmasının" başarılmasında her iki kilisenin kazanımlarının önemli bir etkisi vardır. Sayıca oldukça küçük bir azınlık olan Eski Katolik Kiliselerinin hayatta kalma ve tanınma arzusu; Anglikanların ise piskoposluk silsilesini, Roma Katolik Kilisesinin dahi karşı çıkmadığı Hollanda Eski Katolik Kilisesi tarafından onaylatma arzusu, anlaşmanın hayata geçmesine imkan tanıyan önemli etkenlerdir.

Eski Katolik Kiliselerinin ilki olan Hollanda Eski Katolik Kilisesi, Roma Katolik Kilisesi'nden ayrılmadan önce bütün Hollanda Katoliklerini temsil etmekteydi. Ancak, Roma ile ayrılıktan sonra, Katolik cemaatin büyük çoğunluğunu kaybeden Hollanda Eski Katolik Kilisesi, uluslararası tanınırlığı olmayan, oldukça küçük bir nüfusa sahip ulusal bir kilise konumuna düşmüştür. Bu konumundan kurtulmak ve hayatta kalma şansını arttırmak için, Utrecht Birliğinin kurulmasına katkıda bulunmuş ve bu sayede, Avrupa'da kısmen tanınır duruma gelmiştir. Ancak, Eski Katolik Kiliseleri, birçok Avrupa ülkesinde kurulmuş olsa da halk arasında dikkate değer bir kabul görmemiştir. Daha çok ruhbanlar, siyasetçiler ve akademisyenler arasında karşılık bulan argümanları, halk tabakasını cezbetmemiştir. Bu sebeple nüfus olarak oldukça küçük ulusal kiliseler olarak kalmışlardır. Bu durum, onların ökümenik faaliyetlere ağırlık vermelerine yol açmıştır. Diğer kiliseler ile yapılan ortak komünyon anlaşmaları, Eski Katoliklerin farklı ülkelerde ibadetlerini ifa etmelerine imkan tanımaktadır. Anglikan Kilisesi ve daha sonra başka kiliseler ile yapılan ortak komünyon anlaşmaları, Eski Katolikler için uluslararası tanınırlık sağlamak ve cemaate güven vermektedir.

Anglikan Kilisesi için Eski Katolik Kiliseleri ile yapılan ortak komünyon anlaşmasının en önemli kazanımı, hem Ortodoks hem de Roma Katolik Kiliseleri tarafından tartışılan apostolik piskoposluk silsilesinin onaylanması olmuştur.

Roma Katolik Kilisesi'nin 1888 tarihli bir fermanı ile geçerli olmadığı iddia edilen Anglikan piskoposluk silsilesinin, bu tür komünyon anlaşmaları ile onaylanması Anglikan Kilisesi tarafından arzulanan bir durumdur. Özellikle, apostolik piskoposluk silsilesi Roma tarafından dahi kabul edilen Hollanda Eski Katolik Kilisesi'nin onayı oldukça önemli bir kazanımdır.

Eski Katolikler ve Anglikanlar arasında imzalanan bu ortak komünyon anlaşması sayesinde, Anglikanların olduğu bölgelerde Eski Katoliklerin yeni cemaatler oluşturup kilise kurmalarına izin verilmemektedir. Aynı şekilde, Eski Katolik Kiliselerinin olduğu bölgelerde de Anglikan Kilisesi kurulamaz. Bu sayede iki kilisenin birbirleri ile çatışma ihtimali de ortadan kalkmış ve her iki kilisenin çıkarlarına uygun bir anlaşma olmuştur. Anlaşmanın teolojik unsurlarından ziyade, her iki tarafı da tatmin eden sonuçları, anlaşmanın gerçekleşmesine imkan sağlamıştır.

Bu tür ökümenik diyalog faaliyetler, henüz Hıristiyanlık içindeki derin yaraları kapatmaya olanak tanımasa da kilise mensupları arasında karşılıklı bir hoşgörü anlayışının gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, farklı dinlerden ve akımlardan gelen eleştirilere karşı, Hıristiyan mesajının birliği anlamında olumlu bir imaj sergilenmektedir.

KAYNAKÇA

- Arblaster, Paul; *A History of the Low Countries*, Pallgrave Macmillan, New York, 2019.
- Aydın, Mehmet; "Hıristiyanlık" Mezhepler ve Tarikatlar, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (DİA), İstanbul, 1998, C. 17, s. 353-358.
- Burns, James Henderson, Izbicki, T. M.; *Conciliarism and Papalism*, Cambridge University Press, Cambridge, 1997
- Eroğlu, Ahmet Hikmet; *Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi*, Andaç Yayınları, Ankara, 2005.
- , Ahmet Hikmet; "Ökümenik Hareketin Ortaya Çıkışı", *Dinler Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1998, C. I, s. 223.
- Fisher, George Park; *History of the Christian Church*, C. Scribner's Sons, London, 1913.
- Gibson, William; *The Church of England, 1688-1832: Unity and Accord*, Routledge, London, 2001.
- Gündüz, Şinasi; *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara, 1998.
- , Şinasi; *Hıristiyanlık*, İsam Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 2019.
- Güngör, Ali İsrâ; "Papa'nın Yanılmazlığı Konusundaki Tartışmalar ve Katoliklerin Yaklaşımları." *Dini Araştırmalar*, C.12. S. 34, 2009: s. 7-26.

Hasler, August Bernhard; *How the Pope Became Infallible: Pius IX and the Politics of Persuasion*, Doubleday, New York, 1981.

Hellwig, Monica K.; "Eucharist", *Encyclopedia of Religion*, Ed. Lindsay Jones, Vol. 5, Thomson Gale, USA, 2005.

Howard, Thomas Albert; *The Pope and the Professor: Pius IX, Ignaz von Döllinger, and the Quandary of the Modern Age*, Oxford University Press, Oxford, 2017.

Jolley, Nicholas; *Leibniz*, Routledge, New York, 2005.

Jordan, George Jefferis; *The Reunion of the Churches: A Study of G. W. Leibnitz and His Great Attempt*, Constable, London, 1927.

Kitab-ı Mukaddes, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2016.

Küry, Urs; *Die Altkatholische Kirche: Ihre Geschichte, Ihre Lehre, Ihr Anliegen*, Walter de Gruyter GmbH & Co KG, Stuttgart, 1966.

Markham, Ian S., ve ark., ed. *The Wiley-Blackwell, Companion to the Anglican Communion*, Wiley-Blackwell, Oxford, 2013.

Methuen, Charlotte; "The Bonn Agreement and the Catholicization of Anglicanism: Anglicans and Old Catholics in the Lang Papers and the Douglas Papers 1920-,1939." *Internationale Kirchliche Zeitschrift*, 97.1, 2007, s. 1-22.

Meyendorff, John; *The Orthodox Church*, Light and Life, New York, 1966.

Moss, Claude Beaufort; *The Old Catholic Movement: Its Origins and History*. Apocryphile Press, Berkeley, CA, 2005.

Neale, John M.; *A History of the So-Called Jansenist Church of Holland: With a Sketch of Its Earlier Annals, and Some Account of the Brothers of the Common Life*, Henry and Parker, Oxford, 1958.

Özalp, Mürsel; *Papanın Yanılmazlığı Doktrini*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015.

Smit, Peter Ben; *Old Catholic and Philippine Independent Ecclesiologies in History*, Brill, Leiden, The Netherlands, 2011.

Scarth, Alice Mary Elizabeth; *The Story of the Old Catholic and Kindred Movements: Leading Up to a Union of National Independent Churches*, Simpkin, Marshall and Company, London, 1883.

Stanley, Brian; *The World Missionary Conference, Edinburgh 1910*, William B. Eerdmans Publishing, Grand Rapids, Michigan, 2009.

Van Dusen, Duncan; "The Relations Between the Anglican and Old Catholic Churches", *Historical Magazine of the Protestant Episcopal Church* 27.3, 1958, 201-208.

Visser, Jan; "The Old Catholic Churches of the Union of Utrecht", *International Journal for the Study of the Christian Church* 3.1, 2003, s. 68-84.

Yıldırım, Münir; "Fener Patrikhanesi ve Ekümenizm: Dinler Tarihi Açısından bir Analiz", *Çukurova Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 15, S. 1, 2006, s.469-488.

WEB KAYNAKLAR

Anglikan Katolik Kilisesi <http://www.anglican catholic.org/critique-of-apostolicae-curae>, (Erişim tarihi: 09.07.2020).

Anglikan Komünyonu (Anglican Communion): <http://www.anglican communion.org/>, (Erişim tarihi: 22.07.2020).

"Apostolic succession", *Encyclopædia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/apostolic-succession>, (Erişim tarihi: 20.02.2020).

Dünya Kiliseler Birliği: <https://www.oikoumene.org/en>, (Erişim tarihi: 09.07.2020).

Lambeth Quadrilateral: *Encyclopaedia Britannica*: <https://www.britannica.com/topic/Lambeth-Quadrilateral>, (Erişim tarihi: 03.05.2020).

Mershman, Francis, "St. Willibrord", *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 15, Robert Appleton Company, New York, 1912; <https://www.newadvent.org/cathen/15645a.htm>, (Erişim tarihi: 01.01.2020).

Papalık Fermanı "Apostolicae Curae": https://www.newadvent.org/library/docs_le13ac.htm. (Erişim tarihi 09.07.2020).

Utrecht Deklarasyonu (The Declaration of Utrecht): http://www.utrechter-union.org/page/152/appendix:_the_declaration_of_utr, (Erişim tarihi: 02.07.2020).

Utrecht Birliği Eski Katolik Kiliseleri (Union of Utrecht of the Old Catholic Churches): <http://www.utrechter-union.org/page/24/history>. (Erişim tarihi: 30.06.2020).